

Божко Ірина Сергіївна канд. філол. наук, ст. викл. кафедри теорії та практики романо-германських мов
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, Україна

СЕРЖАНТ ПЕТРЕНКО ТА INSPECTEUR DUPONT: ВЛАСНІ НАЗВИ НА ПОЗНАЧЕННЯ СПІВРОБІТНИКІВ ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВАХ

Експресивні власні назви є особливим декоративним елементом мовлення, засобом інакомовлення, евфемізації та подекуди частиною соціолектів (див. [2]). Лексика, пов'язана зі злочинами та державними інститутами, які покликані з ними боротися, прикметна в кількох напрямках. По-перше, вона балансує на межі табуованості, тому нерідко має ряд евфемістичних відповідників. По-друге, кримінальний світ реагує на існування правоохоронців творенням жаргонів, які покликані мовно обслуговувати цю замкнену соціальну групу, не допускаючи непосвячених (що, однак, часто неможливо через поступовий вихід лексики до інтержаргону, а вже потім до повсякденного мовлення). По-третє, навіть у законослухняному суспільстві професія правоохоронця дещо стигматизована, тож є об'єктом іронії та сарказму, які виявляються в особливостях номінації.

Абстрагуючись від загальних назв, виокремлюємо ряд власних назв, які, однак, пережили ряд трансформацій, через які втратили свої первинні властивості, деонімізувалися. У випадку з *сержантом Петренком* та *inspecteur-ом Dupont-ом* ідеться скоріше про поєднання засобів конотонімізації та трансонімізації. З одного боку прізвища *Петренко* і *Dupont* є своєрідними засобами типізації. Механізм набуття прізвищем *Петренко* значення 'пересічна особа' детально описаний у праці Г.П. Лукаш «Про Петренків начистоту» [3]. Прізвище *Dupont* є, по суті, французьким аналогом Петренка, мовним втіленням типового француза (що, наприклад, стало причиною номінації *Superdupont* – так називався французький комікс-пародія на супермена). Водночас обидві власні назви прийшли до широкого вживання у сенсі 'поліцейський' з різними відтінками значення залежно від мови через трансонімізацію. *Інспектор Петренко* був відомий українським глядачам як персонаж «Повного Мамаду», тоді як *inspecteurs Dupont et Dupond* були поліцейськими-невдахами з коміксу «*Les Aventures de Tintin*». Дотримуючись позиції, що власна назва художнього тексту не дорівнює власній назві у мовленні, (при цьому власна назва художнього твору вважається *поетонімом*, адже виконує ряд інших, «художніх» функцій) ми стверджуємо, що проникнення цих власних назв у художній текст та їхнє повернення в повсякденне мовлення з новими відтінками значень є результатом *трансонімізації*.

Трансонімізація стала причиною появи в мовленні ряду назв на позначення співробітників поліції у французькій та українській мовах. По суті, відбувся перехід від поетоніма – власної назви художньої реальності – до конотоніма – варіанту оніма, що має додаткові до основного значення, набуті ним у процесі функціонування [1]. Так, наприклад, у французькій мові з'явилися вирази *un vrai Derrick, inspecteur Derrick* : « *c'est digne d'un vrai derrick l'enquête qu'ils ont mené* » (Twitter) на позначення поліцейського, який повільно веде справу. Те саме можна сказати про інших телевізійних та літературних персонажів-детективів щодо обох мов, серед яких *Коломбо*, *Пінкертон*, *Пуаро*: «*Сумщина займає перше місце по розкриттю злочинів. Регіон Пінкертонів і Еркюлів Пуаро*» (Twitter). У

французькій мові конотонім *Rouletabille* – ім'я персонажа детективного роману «Таємниця жовтої кімнати» (1907) Гастона Леру – часто вживається іронічно на позначення журналіста-нишпорки: «*Lol. Il manque un ou deux épithètes, Rouletabille* » (Twitter).

Застарілі та маловживані деонімізовані назви стосуються переважно підрозділів поліції, яких за сучасних обставин не існує: *Bertelot*, поліцейський з бригади поліції моралі, назва сприймається як демінутив від антропоніма *Bertaud*, хоч і ймовірно є спотвореним діалектним апелятивом [5]. Щось подібне можна сказати про фактично застаріле в українському сленгу *мільтон*, яке є результатом фонетичної мімікрії слова *міліціонер* [4], хоч і наштовхує на думку про Джона Мільтона, англійського поета. Шляхом метонімії утворено найменування співробітників поліції моралі *Monsieur Jules*, *Jules* або *Julot*, завданням яких було затримувати сутенерів, які первинно й носили прізвиська *Jules* або *Julot* [5].

Прикметним є те, що застарілий, на перший погляд, конотонім *bobby*, що позначає лондонських поліцейських, названих так на честь прем'єр-міністра сера Роберта Піла, який реорганізував міську поліцію в 1829 році, досі активно вживається не лише в англійській мові: «*British bobbies just following orders*»; «*Alors les bobbies, on perd son flegme ?*»; «*На нашій станції щось ся відбуває, але навіть дві сотні боббі і безліч “бобиків” не впливають на ситуацію*» (Twitter). Спостерігаємо явище онімної гри в українському прикладі вживання цього конотоніма, ґрунтоване на міжмовному каламбурі.

Висновки. Конотоніми, як і будь-які трансонімізовані чи деонімізовані власні назви, є потужним джерелом експресії у повсякденному мовленні – усному чи писемному. Як можна побачити з описаного матеріалу, кожен з конотонімів (або подекуди псевдоконотонімів) має свій відтінок емоційного забарвлення, відсилає до щоразу іншого типу співробітників поліції. І парадоксальним чином такі іносказання слугують водночас засобом висміювання і евфемістики. Подальші дослідження передбачають вивчення конотонімів лексико-семантичного поля «Професії» на ширшому матеріалі.

Список використаних джерел:

1. Бучко, Д. & Ткачова, Н. (2012). *Словник української ономастичної термінології*. Харків: Ранок-НТ.
2. Гаврилюк, І. С. (2016). Власна назва та її трансформації у сленгах, аргі та іншій маргінальній лексиці (зіставлення на матеріалі української, французької й англійської мов). *Science and Education a New Dimension. Philology*, (98), 63–67.
3. Лукаш, Г. П. (2014). "Про Петренків начистоту": відантропонімі конотоніми на позначення пересічного українця. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*, (19), 28–33.
4. Ставицька, Л. (2005). *Український жаргон. Словник*. Київ: Критика.
5. Gillet, M. (2013). *Le jean-foutre et la marie-salope – Les prénoms dénigrés, dévoyés ou encanaillés du Moyen Âge à nos jours*. Namur.